

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE İSTANBUL'DA ANADOLU LEHİNDE FAALİYETTE BULUNAN GİZLİ GRUPLARDAN ZABİTAN GRUBU'NA AİT BİR VESİKA

Teşkilât ve Faaliyet Raporu

Yrd. Doç. Dr. MESUT AYDIN

Millî Mücadele Dönemi, çoğu hafızalarda hatıraların tazeliğini muhafaza ettiği, Türk tarihinin en yakın dönemini teşkil etmektedir.

Gerek Millî Mücadele Dönemi'nin safhalarını ve gerekse onu takip eden yıllarda gerçekleştirilen başarıları daha iyi anlayabilmek için konuyu çok yönlü araştırmak ve teferruata ait kaynaklara inmek gerekir. Bu da arşiv kaynaklarına, belgelere çok iyi bir şekilde hâkim olmakla gerçekleşecektir. Böylece, "adsız kahraman" olarak belgelerin içerisinde kaybolmuş kişi veya kişiler, buna bağlı olarak olaylar okuyucuya objektif bir şekilde sunulmuş olur.

Millî Mücadele Dönemi'nin pek çalışılmamış ve önemi pek dikkate alınmamış konularından biri de o dönemde, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti namına İstanbul'da faaliyette bulunmuş olan gizli kuruluşlardır. T.B.M.M.'nin emir ve direktifleri doğrultusunda, azamî gayret ve fedakârlıkla, işgal altında bulunan bir memlekette faaliyette bulunan bu kuruluşlar, bir yerde Millî Mücadele'nin kaderini de etkilemişlerdir.

Bir taraftan, elde edilen istihbarat bilgileri ile T.B.M.M.'nin çeşitli konularda alacağı tavrı şekillendirirken diğer yandan da T.B.M.M. ordularının subay, er ve diğer askerî personelini temin etmeye çalışmışlardı. Yapılan hizmetlerin en önemlisi ise, hiç şüphesiz ki, T.B.M.M. ordularının silâh, cephane ve mühimmat ihtiyacını yine, İstanbul'daki Osmanlı Devleti'ne ait fakat işgalcilerin denetimindeki silâh ve cephane depolarından temin etmeye çalışmaları idi.

Bu dönemde, birbirlerinden habersiz olarak, İstanbul'da faaliyet gösteren birçok gizli grup mevcuttu. T.B.M.M. emrinde olarak faaliyette geçen gizli gruplardan isimlerini tespit edebildiklerimiz ise şunlardır¹. Ka-

¹ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara 1989.

rakol Cemiyeti, Felâh Grubu (Hamza-Mücahid-Muharib-Felâh), Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi, M.M. Grubu, Muavenet-i Bahriye Heyeti, İmalât-ı Harbiye Grubu, Namık Grubu ve ihtiyat grupları (Bizci, Ferhad ve Kerimî Grupları)dır.

“Teşkilât ve burada yapılması gerekenler hakkında genel bir değerlendirme ismi ile teşkilât ve faaliyet raporunu yayınladığımız Zabitan Grubu ise ilk bakışta yeni kurulmuş müstakil bir gizli grup görünümü arz ediyorsa da Karakol Cemiyeti’nin tabîi bir uzantısı ve devamıdır. Başka bir ifade ile 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul’un işgal edilmesi ile birlikte dağılan Karakol Cemiyeti’nin yeniden toparlanmasıdır.

Bilindiği gibi Karakol Cemiyeti, İstanbul’un işgali ile birlikte İngilizlerin takibine maruz kalmış ve birçok üyesi tevkif edilmişti. İstanbul’un işgal edilmesi ile birlikte cemiyet büyük bir darbe yemiş, tevkif edilen üyelerinin yanısıra büyük bir kısmı da Anadolu’ya kaçmıştı. İstanbul’da kalan küçük bir topluluk da cemiyetin daha sonraki bu teşkilâtının çekirdeğini teşkil etmiştir.

Nitekim, Karakol Cemiyeti’nin Üsküdar Şubesi Reisi olan Erkân-ı Harb Kaim-makamı Muğlalı Mustafa (Muğlalı) Bey, teşkilâtı yeniden şekillendirmiştir. Bekirağa Bölüğü’nde mevkufla bulunan Kara Vasıf Bey’den Karakol Cemiyeti’nin mühürünü ve şifre anahtarını alan Mustafa Bey, Zabitan Grubu ismi ile eski teşkilâtı yeniden canlandırmış ve faaliyete geçirmiştir.

Karakol Cemiyeti ile ilgili araştırma ve incelemeler Karakol Cemiyeti’nin dağıldıktan sonra bir daha toparlanamadığından veya üyelerinin başka gruplara girdiklerinden bahsetmektedirler. Tarık Zafer Tunaya, Karakol Cemiyeti’nin dağılması ile ilgili olarak verdiği bilgide: “... Cemiyet kurucusu Kara Vasıf Bey ile Heyet-i Temsiliye adına hareket salâhiyetini haiz, Sivas Kongresi Başkanı Mustafa Kemal Paşa arasında bazı fikir ihtilâfları çıkmıştır. Aynı zamanda cemiyet içinde sarsıntılar olmuş ve Heyet-i Temsiliye’nin emri üzerine Karakol Cemiyeti lağvedilerek yerine Müdafaa-i Milliye Teşkilâtı ve Mim Mim Grupları kurulmuştur...” demektedir². Karakol Cemiyeti ve Kara Vasıf Bey ile Mustafa Kemal Paşa arasında başgösteren ihtilâf hususunda verilen bilgiler çok iyi bir şekilde değerlendirilmiştir. Fakat, Cemiyet’in Sivas Kongresi’nden sonra faaliyetlerine son verdiği yolundaki bilgilerde bazı noksanlıklar mevcuttur. Nitekim, Cemi-

² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler, 1859-1952*, İstanbul 1952, s. 522.

yet, Mustafa Kemal Paşa'nın "Karakol Teşkilâtı, rumuzuyla, talimatıyla ve hatta şahıslarıyla tarafımızdan ilga ve iptal edilmiştir"³, şeklindeki beyanına rağmen İstanbul'un işgal tarihine kadar faaliyetine devam etmiştir.

Yine, Fethi Tevetoğlu Karakol Cemiyeti hakkında vermiş olduğu ilgili bilgilerde: "... Kurulduğu Kasım 1918'den kapandığı Nisan 1920'ye kadar, özellikle Millî Mücadele'nin başından, zafere ulaşılmasına kadar daima vatansever bir kaygı ve çaba içinde bulunmuş; fedakâr kadrosu ile daima Millî Mücadele'yi desteklemiş Karakol Cemiyeti de, bazı mensuplarının yanlış tutum ve faaliyetleriyle zararlı işler yapmaya başlaması üzerine kapatılarak Müdafaa-i Milliye Teşkilâtı'na katılmış ve Mim Mim Grupları'na dönüştürülmüştür..." ifadesinde bulunmuştur⁴.

Erik Jan Zürcher ise konu ile ilgili olarak vermiş olduğu bilgide: "... 23 Nisan'da Karakol'un dağıtıldığı resmî olarak ilân edildi ve yerini Mim Mim olarak da bilinen Millî Müdafaa Örgütü aldı..." demektedir⁵.

Tarik Zafer Tunaya ve ona atfen Tevetoğlu ve Zürcher'in Karakol Cemiyeti hakkında vermiş oldukları bu bilgiler yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı gibi düzeltilmeye muhtaçtır. Nitekim, aşağıda metnini aynen vereceğimiz teşkilât ve faaliyet raporunda da görüleceği gibi, teşkilât fazla bir reorganizasyona gitmeden hizmete tekrar başlamıştır. Hatta, Karakol Cemiyeti teşkilâtındaki mahallî teşkilâtları dahi aynen muhafaza ederek yaklaşık bir sene faaliyetlerine devam etmiştir.

Elde edilen belgelerde de Zabitan Grubu, Karakol Cemiyeti'nin bir devamı olarak değerlendirilmiş ve Ankara tarafından bu gözle görülmüştür. Nitekim bazı belgelerde, "Mustafa Bey Grubu" ve "Karakol" ifadeleri kullanılmıştır. Zira, 6 Şubat 1921 tarihinde EHUR II. Şube'den Cenup Cephesi Kumandanlığı'na gönderilen bir yazıda bu teşkilât için "Karakol Cemiyeti" ibaresi kullanılmış ve ayrıca "fahriyyen arz-ı hizmet eyleyen bir teşkilât" olduğu ifade edilmiştir⁶.

³ Samih Nafiz Tansu, (Anlatan: Osmanlı İmparatorluğu Teşkilât-ı Mahsûsâsında ve M.M. Grubu Başkanı Bulunan Albay Hüsameddin Ertürk), *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul 1957, s. 345.

⁴ Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 19-20.

⁵ Erik Jan Zürcher, (Çev. Nüzhet Salihoğlu), *Millî Mücadelede İttihatçılık*, İstanbul 1987, s. 218.

⁶ Askerî Tarih, Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE ARŞ.), Klâsör, 622, Dosya 18, Fihrist 58.

Grup, yaklaşık 1 yıl Muğlalı Mustafa Bey'in başkanlığında faaliyette bulunmuş ve onun Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde kalmasından sonra ise tekrar isim değiştirerek "Yavuz" ismini almıştır⁷.

*Teşkilât ve Burada Yapılması Gerekenler Hakkında Genel Bir Değerlendirme**

Hey'et-i Mütefekkire, Siyasî ve askerî üç büyük tanınmış kimseden teşkil edilmelidir. 1 veya iki tane de genç yardımcıları bulunarak Hey'et-i Faale ile Hey'et-i Mütefekkire'yi oluşturan kişilerin birbirleriyle irtibatları sağlanmalıdır.

Hey'et-i Faale, 2 ilâ 4 asker ve sivilden oluşmalıdır. 1 ilâ iki tane de Hey'et-i Mütefekkire ile irtibatı sağlayacak adamları bulunmalıdır.

İstihbarat Şubesi'ne ait görevler 3 ilâ 5 kişi tarafından yerine getirilmelidir. Neşriyat ve propaganda işleri ile uğraşacak ve dahilî ve haricî istihbarat kısımlarını idare edeceklerdir.

Dahilî istihbarat, 1 ilâ 3 kişiden oluşmaktadır. Bütün resmî kuruluşlardan ve ahâlî teşkilâtlarından bilgi toplar.

Haricî istihbarat, 1 ilâ 3 kişiden ibarettir. Yabancı gazeteler, yabancı memurlar, subaylar ve Beyoğlu ile temasın devamlılığını temin eder.

Tebliğat Şubesi, 2 kişidir. Anadolu'ya gidecek subaylar ve diğer kişilerin gidişleri ile ilgili tebligatı yapmak, harcırahlarını hazırlamak, senetlerini saklamak ve nakilleri ile ilgili olarak da Vesait-i Nakliye Şubesi'ne müracaat etmelerini sağlar.

Vesait-i Nakliye Şubesi, Nakil vasıtalarını hazırlar ve temin eder. Gidecekler ile kaptanlar arasındaki parolayı kararlaştırır. Gideceklerin gidip gitmediklerini takip eder. Bir de Tebliğat Şubesi ile Hey'et-i Faale'ye bilgi verir.

Muhabere Şubesi; Haberleşmenin devamlılığının temini için en azından 2 ilâ 6 kişiye vardır. Bunların pek emin, denenmiş, namuslu güvenilir

⁷ Muğlalı Mustafa Bey, İngiliz Generali Harrington'un müttefikleri namına Harbiye Nazırlığı'na vermiş olduğu nota neticesinde, tevkif edilecek şahısların listesine ilâve edilmiş ve bu sebeple Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu durum, Anadolu'ya 19 Eylül 1921'de bildirilmiş ve Mustafa Bey'in Anadolu'ya geçiş işlemleri 20 Eylül 1921'de tamamlanmıştır. Bu husus için bkz., ATASE ARŞ., Klâs. 1397, Dos. 35, h. 11.

* Genelkurmay Başkanlığı, Askerî Tarih Stratejik Etüd Başkanlığı Klâsör, 1533., Dosya., 2., Fihrist, 17 ve ekleri.

kişilerden özellikle, ticaretle meşgul olanlardan seçilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

1 — Kısaca teşkilâtımız bundan ibarettir. Bunun için genel olarak tekliflerimiz ve ayrıca özel bir talimatımız hazırlanmaktadır.

2 — Şimdilik İnebolu İskelesi'nde bir rapor merkezinin kurulması lâzımdır. Bu iskelede büyük rütbede bir kişi istihbarat subaylığı görevi ile gelip gidenlerin işlerini ve askerî polislik (AP) hizmetlerini yerine getirecektir.

3 — Anadolu'ya gidecek raporların hangilerinin Hey'et-i Mütefekkirece, hangilerinin Hey'et-i Faalece verileceği, veya bu raporların hepsinin bir merkezden mi çıkacağı, bu heyetlerin birbirleriyle nasıl temas geçecekleri ve yapacakları mesai talimatta açıkça belirtilir. İncelenecek olan maddeler, mühim esaslar ve müzakereler bu talimatta açıkça belirtilecek. Mühürün hangi heyette bulunacağı, paranın hangi heyete geleceği, mazbatayı kimin vereceği, kuryenin görevini yerine getirdiğine dair belgeyi nereden alacağı, Anadolu'ya gidecek olanların fotoğraflı belgelerini (itimadname) kimin düzenleyeceği de talimatta açıkça belirtilir.

Düşünceler: Hey'et-i Mütefekkire'nin teşkili kabul edilmez ise Hey'et-i Faale'nin muhasip üyeleri ile siyasî, malî vs. mühim meseleleri için hangi önemli şahısların görüşlerinin alınacağı tespit edilmelidir.

4 — Hey'et-i Faale; Anadolu ile temas merkezi olmalı, evrak vs. oraya gönderilmelidir. Hey'et-i Mütefekkire'nin bizzat açması gereken mektuplara birer işaret konulmalı ve heyet üyelerinin hemen hepsinin birer şifre isimleri bulunmalıdır. Haberleşmelerin hemen hepsi şifreli olmalıdır.

5 — Hey'et-i Faale ve Mütefekkire'de ve İstihbarat Şubeleri'nde daima yedekte bir miktar para bulunmalıdır. Her ay veya onbeş günde bir bordro düzenlenmeli ve Anadolu'ya hesap verilmelidir.

Heyete, yaralılar ve mahkumlara yardım yetkisinin verilmesi gereklidir. Anadolu'ya gideceklere 80 ilâ 300 lira arasında bir harcırah verme yetkisine de sahip olmalıdır. Hatta, yüksek rütbeli kişilerin ve muhtaç olanların daha fazla paraya ihtiyaçları olacağından, Anadolu'ya vardıklarında kesilmek üzere, 3-4 maaş ödünç olarak verilmesi hususuna da müsaade edilmelidir.

6 – İstanbul ile ilgili olacak bütün işler, mutlaka merkezden yönlendirilmelidir. Özel olarak elde edilmiş olan bilgilerin doğruluk derecesinin araştırılması gerekirse, merkez tarafından yapılmalıdır.

7 – Bu teşkilât ve beraberinde çalışmak üzere seçileceklerin hemen hemen hepsinin açıkta bulunanlardan seçilmesi ve memuriyet kabul etmeleri, faaliyet ve gizlilik açısından çok önemlidir. Bunlardan açıkta olanların maaşları tamamen gönderilmeli ve hepsine seferberlik ve hatta bir kısmına da cephe zammı verilmelidir. Zira, İstanbul'da her hâl ve hareketin çok tehlikeli olması daima takibata uğranılması tabiidir. Gizli ödenek ve fazla masraflar ihtiyârî, karşı propagandaların yapılması ise zorunlu olacaktır. Ayrıca, gizli ödenekten temin edilmek üzere çay vs. ziyafetler, para ile elde edilebileceklere para vaad edilmesi gibi daha birçok işlere para ayrılacaktır.

8 – Bu heyet çekirdeği, çekirdek de diğerlerini güvenilir kimselerden teşkil etmelidir. Heyetin bütün üyeleri de nöbetleşe olarak değiştirilmelidir.

9 – Buradaki heyet, kendisinden başka ikinci bir tabakayı da hazırlamalıdır. Fakat, gizli tutulmalıdır. Birinci tabaka çeşitli sebeplerden dolayı göreve devam edemezse derhal ikinci tabaka ortaya çıkmalı ve göreve başlamalıdır.

10 – Alınan paralara karşılık, verilecek makbuzlarda üyelerin hemen hepsinin imzası bulunmalı ve resmî mühür ile mühürlenmelidir.

11 – Kuryeler, heyetten belge almadıkça görevlerini yapmış sayılmazlar.

12 – Düzenli olarak gazete, dergi, ajans, tamim ve muhtelif tebliğler gönderilmelidir.

13 – Genel görüşlerden başka sefaretlerdeki temas edilecek kişilerden vs. ne gibi bilgi istenecekse heyete bildirilmeleidir.

Lehistan Sefareti'nde bulunan Yusuf ve Mehmet Ali Bey önceden Tanin Gazetesi'nde çalışmış iseler de sonradan pek güvenilir olmadıkları tespit edildiğinden, onlara karşı dikkatli olunacaktır.

14 – İstanbul'dan istenilen subaylardan başka ne gibi memur ve kıymetli kimseler istenecekse yine heyet aracılığı ile istenmelidir.

15 – İstanbul'dan Anadolu'ya gidenlerin sicilleri ve durumları bilinmeyenler varsa heyet aracılığı ile haklarında soruşturma yapılması.

16 — Anadolu'ya giden subayların ve memurların ailelerine düzenli olarak para gönderebilmelerinin temin edilmesi gerekmektedir.

17 — Anadolu'da sahil muhafaza teşkilâtının pek yetersiz olduğu görülüyor. Buradan çeşitli isimler ile pekçok insan gitmektedir. Bunlar da İstanbul Hükûmeti ve Kuvay-ı Milliye'nin karşısında olanlar tarafından gönderilen adamlar ve casuslardır.

Bunlar, oralarda, köylü, rehber, dilenci, oduncu leblebici, tüccar kılığına bürünerek ve bazen de erkekler, kadın kıyafetleriyle seyahatlerine devam ediyorlar. İngilizler, Ermeni kadınlarını, Müslüman kadını, köylü kadını vb. kıyafetlerle göndermektedirler. Bir kısmı da subaylara metreslik yaparak oraya gidiyorlar ve rapor veriyorlar.

Bugünlerde Müslüman çarşacılarıyla Ermeni kadınları gitmek üzere dir. Bunlar çeşitli görevler ile devamlı olarak Anadolu ile İstanbul arasında gidip gelmektedirler. Bundan dolayı, iskele teşkilâtının askerî ve mülkî polis teşkilâtının pek düzenli olması gerekmektedir. Askerî polisler ile iskele teşkilâtından gerekli olanların isimlerinin buraya da bildirilmesi uygundur.

18 — İstanbul ile Anadolu arasında sevkîyat ve haberleşme kesintiye uğrarsa en yakın iskele ile İstanbul arasında Anadolu Hükûmeti'nin sandalları, motorları veya elde edeceği güvenilir sandalcılar ile nakliye ve özellikle haberleşmenin devamlılığı sağlanmalıdır. Tespit edilecek olan iskeleye telgraf merkezinin kurulması veya yabancı devletler vasıtasıyla haberleşmenin temin edilmesinin, şimdilik kaydıyla, düşünülmesi gerekmektedir.

19 — Trakya ile ilgili işler de verilecek emir doğrultusunda İstanbul'dan idare edilmelidir.

20 — Hindistan Meselesi: Mustafa Sagir Bey'in, Anadolu'ya gidemeden Yunanlılar tarafından tutuklanması bu işi sonuçsuz bıraktı. Bununla beraber, Mustafa Sagir Bey'in oraya gelmesi mümkün olursa hemen Hindistan'da Mehmed Ali Han'a şu teklifi sunacaktır:

A — Ankara'ya ayrıca bir delege gönderilmesi.

B — Ankara'ya delege gönderilene kadar, Avrupa'daki delege ile Anadolu'dan Avrupa'ya gönderilecek bir memurun bir parola ile buluşarak anlaşmalarının sağlanması ve bu suretle Hindistan ile haberleşmenin temin edilmesi.

21 — Memurların ticaretle uğraşmaları, görevleri ve resmî makamları açısından suistimale yol açacağı bilinmektedir. Halbuki, bütün mücadelemiz ve kesin kararımız vatani kurtarmak ve yükseltmek olacağı için bu fikrimize karşı olabilecek, geciktirecek her türlü engeli ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bundan dolayı; istiyor ve anlıyoruz ki, ticaretle uğraşanların kesinlikle askerlik, memuriyet ve makam sahibi olmaktan kaçınmaları gerekmektedir. Halbuki, Levazımat-ı Umumîye Reis Vekili Ali Rıza Bey, Yenibahçeli Şükrü Bey, makam ve mevkî sahibi olmaları dolayısıyla Tolçalı Süleyman Bey ve birkaç kişi ticaretle uğraşiyor ve hatta kuryelerden bir kısmını da bu hususa göre yerleştiriyorlar. Bu hususa kesinlikle müsaade edilmeyerek daima denetim altında tutulmasının ve takibe alınmasının temin edilmesi gerekmektedir.

22 — İstanbul'daki heyetin de görevlerini güzel bir şekilde yerine getirip getirmediğini ortaya çıkartmak için (gizli veya açık olarak) teftiş ettirilmelidir.

23 — İstanbul'daki heyetin düzenli olarak çalışabilmesi, daha serbest toplanabilmesi ve kuryeler ile daha süratli görüşülebilmesi için bir ticaret-haneden veya bir tabip muayenehanesinden yararlanılması gerekmektedir.

24 — Heyetin ve sevkîyat ile ilgilenen görevli arkadaşları her türlü tehlikeye karşı koruyabilmek için gerektiğinde Ankara Hükümeti'nin iltiması ile Fransız ve İtalyanlara müracaat edildiğinde korunmalarının temini çok önemlidir.

25 — Bütün işler, bu heyetin bilgisi dahilinde yapılmalıdır. Yoksa, Rıza Bey'in İsmail Hakkı Bey'in, Muhyiddin Paşa'nın vb., burada tesis edecekleri birer grup veya teşkilâtla ayrı ayrı çalışması kesinlikle doğru değildir. Bunda fayda yerine pek çok zarar vardır. Bundan dolayı, heyetin bilgisi dışında bir tek işlem yapılmayacağı gibi teşkilât da kurulmamalıdır. Yalnız, oradaki arkadaşlardan çeşitli haberler alabilirler. Fakat onların tahkik, tebliğ ve uygulanması heyet tarafından yapılmalıdır.

26 — Heyetin bütün işleri sistemli olarak düzenlenen genel ve özel bir talimatname ile tespit edilmeli ve esas görev hiçbir zaman keyfî muamelelerle yapılmamalıdır.

Sonuç olarak, buranın teşkilât ve işleri o surette tanzim edilmelidir ki; İstanbul'a ait bütün işler (siyasî, idarî, malî, ticarî vs.) buradaki heyetin düşünceleri alınmadıkça yapılamayacak bir şekilde konulmalıdır.

Tekliflerin faydasını ve gayemizin başarıya ulaştığını görmek için payımıza düşen her türlü fedakarlığı ve görevi yapmaya hazır olduğumuzu arz ederiz.

Erkân-ı Harp Kaim-makamı
(Kurmay Yarbay)
Mustafa

Erkân-ı Harp Binbaşısı
(Kurmay Binbaşısı)
Ali Rıza

Yüzbaşı
Kemaleddin

Grup Mühürü